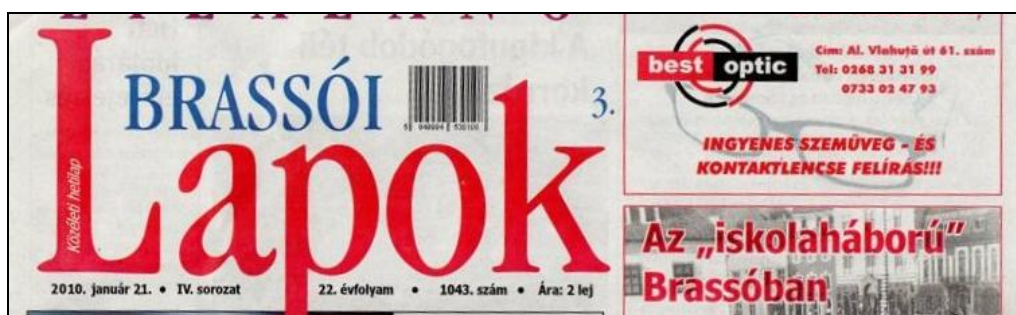

Hétfalú vidékének természeti kincsei

Független művelődési és helytörténeti havilap * XVI. évfolyam 1. (586) szám * 2010. január 21. – csütörtök

HÉTFALU

Szerkesztők: Hochbauer Gyula,
dr. Kovács Lehel István

Alapította és szerkesztette (1906–1911):
dr. Fekete Endre és Kiss Béla

☆ dr. Székely Levente

Hétfalú vidékének természeti kincsei

A hétfalusi ember az utóbbi években sokat olvasott és ma is olvas szülőföldjéről, elsősorban a vidék történelmi, néprajzi és kulturális viszonyairól. Alapos információkat találunk népi hagyományainkról, személyiségeinkről, műemlékeinkről, nyelvünkről, tájszólásainkról és mindenről, amit az itt élő csángó vagy nem csángó ember alkotott az idők folyamán. Persze van miről írni, műemlékeink is vannak, habár Négyfaluban ezek lemaradtak a turistákat informálni kívánó többnyelvű táblákról! Így az idegenek majd nem fognak tudni rólunk!

Nem kell elfeledni azonban, hogy másféle műemlékeink is vannak, amelyeket nem az ember alkotott. Ezeket a természet alkotta vagy Isten, higgye mindenki ahogyan akarja. Majdnem soha senkinek nem jutott eszébe ezekről írni. Idegenek jöttek ide ezelőtt mint Orbán Balázs. Igaz az akkori embernek biztosan más viszonyai voltak a környezettel. Akkor az emberek teljes összhangban éltek a természettel, amely eltartotta őket. A csángó embert a képész Előpatakról. Ők mind a szebeni társaság munkatársai voltak, kutatási eredményeiket pedig dr. Daniel Czekeľius centralizálta Szebenben, ahol 1897-ben kiadta Erdély lepkefaunájának az első teljes monográfiáját. Négyfaluban is létezett a hosszúfalusi állami polgári fiú és leányiskolában (a mai építészeti liceum) egy Simon Ferenc nevű tánár, aki az 1900-as években rovargyűjteményt hozott létre. Hogy ez milyen volt nem tudjuk, de az biztos, hogy az iskolának elég komoly könyvtára lehetett abban az időben. 1918 után a könyvek az iskola padlására kerültek, ahol valamennyi megfellelhető volt az 1950-es években is. Később elhordták valahová.

A hétfalusi ember az utóbbi években sokat olvasott és ma is olvas szülőföldjéről, elsősorban a vidék történelmi, néprajzi és kulturális viszonyairól. Alapos információkat találunk népi hagyományainkról, személyiségeinkről, műemlékeinkről, nyelvünkről, tájszólásainkról és mindenről amit az itt élő csángó vagy nem csángó ember alkotott az idők folyamán. Persze van miről írni, műemlékeink is vannak, habár Négyfaluban ezek lemaradtak a turistákat informálni kívánó többnyelvű táblákról! Így az idegenek majd nem fognak tudni rólunk!

Nem kell elfeledni azonban, hogy másféle műemlékeink is vannak, amelyeket nem az ember alkotott. Ezeket a természet alkotta vagy Isten, higgye mindenki ahogyan akarja. Majdnem soha senkinek nem jutott eszébe ezekről írni. Idegenek jöttek ide ezelőtt mint Orbán Balázs. Igaz az akkori embernek biztosan más viszonyai voltak a környezettel. Akkor az emberek teljes összhangban éltek a természettel, amely eltartotta őket. A csángó embert a

szántóföld meg a tehén,a mokánt pedig a juh és a legelő.Az akkori idevaló parasztember nem tanulmányozta a természetet de biztosan többet tudott róla mint a mai átlagember.

Környezetünket és.természeti értékeinket elsősorban idegenek kutatták es tanulmányozták ezelőtt.Egyesek közülük itt éltek,mások csak a hegyeinket járták jó száz évvel ezelőtt.Nagy érdeme volt ebben főleg a szászoknak meg jópár magyarnak is főleg Brassóból.Az erdélyi szászok már 1841-ben létrehozták Szebenben az Erdélyt tanulmányozó társasagukat (**Verein für Siebenbürgische Landeskunde**”),majd 1849-ben Michael Bielz, geológus (1787-1866), Carl Fuss, entomológus (1817-1874), Ludwig Neugeboren, paleontológus (1806-1887) és Michael Fuss , botanász (1816-1883) létrehozta a Nagyszebeni Erdélyi Természettudományos Társaságot (**Siebenbürgischen Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt**”).Ennek külső munkatársai éltek es dolgoztak Brassóban.Járták környező hegyeinket ,a Nagykőhavast,a Csukást, lerakva azok flórája es faunája megismerésének az alapjait.

Hétfalúba is sokan jártak.Igy **F.Hornung**, aki a brassói evangélikus liceum tanára volt rovarokat gyűjtött e vidéken.Ugyszintén **Klement Robert Viktor** fényképész Előpatakról.Ők mind a szebeni társaság munkatársai voltak,kutatási eredményeiket pedig **Dr.Daniel Czekelius** centralizálta Szebenben, ahol 1897-ben kiadta Erdély lepkefaunájának az első teljes monográfiáját.Négyfalúban is létezett a hosszúfalúsi állami polgári fiu és leányiskolában(a mai építészeti liceum vagyis a konsztrukció) egy **Simon Ferenc** nevü tanár aki az 1900-as években rovargyűjteményt hozott létre.Hogy ez milyen volt nem tudjuk de az biztos ,hogy az iskolának elég komoly könyvtára lehetett abban az időben.1918 után a könyvek az iskola padlására kerültek,ahol valamennyi meg fellelhető volt az 1950-es években is.Később elhordták valahová.

A tatrangiak közül vajon hányan tudják,hogy a magyarok legnagyobb Afrika-kutatója és vadásza élt közöttük. Vadászkönyvei ma is évente jelennek meg. **Kittenberger Kálmán** (1881-1958) itt Hétfalú vidékén kezdett el vadászni, a Tatrang ,Zajzon.Garcsin völgyében,a Nagykőhavason és a Csukáson. Tatrangban volt falusi tanító 1902-ben .Ugyanazon év decemberében levelet kapott Budapestről ,hogy afrikai vadászkirándulásra hívták. 1902 Karácsonya idején elhagyta Tatrangot és 1903 Január közepén már az afrikai Mombasa kikötőjébe érkezett. Innen indult a fekete kontinens felé, de ha jobban meggondoljuk tulajdonképpen Tatrangból.

Hosszúfalúban éltek azonban lehet az akkori Erdély leghiresebb madarászai Hausmannék. **Wilhelm Hausmann** (1822-1900) és a fia **Ernst Hausmann** (1865-1942),habár amatőr ornitológusok voltak a tudományos világ mégis elismerte őket. Kitűnő taxidermisták (állat-kitömők) es komoly vadászok lehettek.1895-ben **Grigore Antipa** is vásárolt tőlük kitömött madarakat,az akkor még fiatal bukaresti múzeum részére,ami már régóta az „Antipa”nevet viseli. Hausmannék tudományos munkát is végeztek, több szaklapban közöltek megfigyeléseket a vidék madárvilágáról .Bizonyára a **szakállas keselyű**(*Grypaetus barbatus*)kiirtásában is fontos szerepük lehetett,mert nagy vadászok is voltak.Ez a madár a Csukás hegység jelképes madara volt.Egy hatalmas sas, amelyik széttárt szárnyakkal meghaladta a 2 métert.Ajaka alatti fekete tollazatáról kapta a szakállas sas nevet, egyébként sötét narancssárga,de csak volt mert már több mint 80 éve kipusztult az ország faunájából.A Zăgan hegy ,ami a Csukás egyik része éppen erről a madárról van elnevezve..A „zăgan” a szakállas keselyű román neve. Ma még él a Kaukázusban,az Altájban, a Tibetben és a Himalájában. Európában is még meglelhető a Pireneusokban,az Alpokban és Kréta szigetén. 4000 méter magasra is felszáll és általában egy 200-400 négyzetkilométeres területen repül ,de mindig visszatér a szülőhelyére.50 évig is élhet.A tojó két tojást tojik,55 napig kotol de mindig csak egy fiókát nevel fel.Talán az utóbbi évek egyik jó hire az volt ,hogy egy pár

szakállas keselyű fészkel ismét 80 év után Turnu Severin mellett, a Topolnița-i barlang környékén. Csak ne menjen vissza Kréta szigetére!.

Hausmannék madárgyűjteménye a **Barcasági Szász Múzeum** tulajdonába került, majd 1948-ban amikor ez a múzeum megszűnt létezni, átkerültek a frissen létesített Brassói Erdészeti Egyetemre, ahol ma is megvannak az első emeleti (zárt) múzeumban. A Barcasági Szász Múzeum természetrajzi részlege 1908-ban létesült. Az 1948-as felszámolásával azonban Brassó lett az ország egyetlen nagyvárosa, ahol nincs természetrajzi múzeum. Pedig erre nagy szükség lenne, ha természeti környezetünkre gondolunk. Múzeum nincs, de Brassó mégis a leghiresebb **medve**-város a világon.

Két híres természettudósa is volt abban az időben Brassónak. Ők jartak ki Hétfalú vidékének hegyeibe. **Méhely Lajos** (1862-1953) - 1885-ben került Brassóba. A brassói Állami Főreáliskola (amit ma Unirea-nak ismernek) a természetrajz tanára volt. 1890-ben Friedrich Deubel bogarász társaságában kutatta Hétfalú és Bodzaforduló hegyeit. Elsősorban rovarokkal és főleg a méhekkal foglalkozott. Kapcsolatban volt Erdély és Magyarország leghiresebb tudósaival, köztük Daniel Czekelius-al is Nagyszebenből. 1896-ban visszatért Budapestre, ahol a Magyar Nemzeti Múzeum állattárához került, 1912-ben pedig ennek igazgatója lett. A Magyar Tudományos Akadémia tagja 1912 után. Különböző állatcsoportok fejlődés és rendszertanával foglalkozott. Az első világháborút biológiai magyarázatokkal igyekezett igazolni. Előbb a darwinizmus leple alatt, majd nyíltan hirdette a fajvédelem reakciós eszméjét a „Cél” folyóiratban, amelyet maga szerkesztett. Miután tevékenységét több tudós elítélte, 1930-ban lemondott akadémiai tagságáról. Magáévá tette a fasiszta ideológiát. 1945 után a Népbíróság mint népellenes és háborús bűnöst súlyos fegyházbüntetésre ítélte. Budapesten halt meg 1953-ban.

Mindmáig a vidék leghiresebb természetkutatójának Friedrich Deubelt tekintik a brassóiak. **Friedrich Deubel** 1845. január 13-án született Brassóban. Természetrajz tanára az iskolában Josef Traugott Meschendörfer (1832-1919), már gyerekként felkeltette benne a természeti tárgyak gyűjtése és megismerése iránti kedvet. 1868-ban Deubel Németországba utazott, ahol hentesinasként dolgozott, elsajátítva ennek a mesterségnek az alapjait és oklevelet is kapott erről. Visszatérve onnan megismerkedett Max von Hopffgarten báróval Bécsből, aki elismert bogarász volt. Hopffgartentől megtanulta, hogyan kell tudományosan rovarokat gyűjteni. Már attól kezdve kutatni kezdte a Barcaság és majdnem az egész Kárpátok bogárfaunáját. Erdélyben kapcsolatban állott több szakemberrel, mint Karl Petri /Segesvár, Emil von Silbernagel / Keisd (Szászkezd), Michael von Kimakowicz és Eduard Albert Bielz / Nagyszeben, hogy csak egy párat említsek. Kapcsolatba került azonban számottevő európai tudóssal is. Több tudományos társaság tagja volt, bogarai ma is megtalálhatók híres múzeumokban, Bécsben, Budapesten, Frankfurt am Main-ban, Szébenben. Több mint 40 rovarfajt neveztek el róla. 1910-ben Karl Holdhaus társaságában kiadta „A Kárpátok állatföldrajza különös tekintettel a bogárfaunára” című monográfiáját Bécsben. Egyik alapító tagja volt 1908-ban a Barcasági Szász Természetrajzi Múzeumnak. Az is megemlíteni való, hogy hentesként is sokra vitte. Saját szalámigyára volt Brassóban és hentesüzletei is. 1933. január 9-én halt meg, de 86 éves korában még állítólag gyalog megmászta a Keresztényhavast. Ma is több turistaösvény viseli Deubel nevét a Kárpátokban, és egy hegyitúra egyesület is. A szász múzeum 1948-as felszámolásával Deubel gyűjteményei is az erdészeti egyetemre kerültek. Ma is ott vannak kiállítva egy sötét függönyös teremben.

Lehetetlen a **vidék növény és állatvilágát** bemutatni egy újságcikkben és valójában értelmetlen dolog. Csak a növényvilág ezernél több fajt foglal magába. A legfontosabbakat

említem, jobbanmondva csak felsorolom őket. **Virágok:** *Campanula alpina* (havasi harangvirág), *Iris ruthenica* (nősziröm), *Primula minima* (kankalin), *Leontopodium alpinum* (havasi gyopár), *Gentiana verna*, *Gentiana.lutea*, *Gentiana.praecox* (encián) **Emlősállatok**(őz, szarvas, hiúz, vadmacska, medve, vaddisznó, nyest, farkas, mókus, fekete kecske); **halak** (pisztráng); **hüllők:** *Lacerta muralis*, *L.viridis* (gyikok), *Anguis fragilis* (törékeny gyík), *Vipera berus* (vipera) ; **madarak:** *Tetrao urogallus* (siketfajd, ahogy itt mondják, fajdkakas), *Falco neumanni* (kabasólyom). *Aquila chrysaetos* (szirti sas), *Buteo buteo* (egerészoóyv), *Strix uralensis* (macskabagoly), *Emberiza cia* (citromsármány). *Motacilla cinerea* (hegyi billegető), *Turdus torquatus* (ölyvös rigó), *Prunella nodularis* (szürkebegy), *Anthus spinoleta* (erdei pityer), *Phoenicurus ochruros* (rozsdafarku), *Tichodroma muraria* (hajnalmadár), *Pyrrhula pyrrhula* (süvöltő), stb.

Egy pár dologról azonban többet is kellene tudni. Egyik fontos örökzöld növényünk a **rododendron**. Erről a növényről nevezték el a Vöröshavast, mert valamikor még sok volt belőle arrafelé. Ma már megritkult, elsősorban az intenzíven legezsző juhnyájak meg a felelőtlen turisták kitaposták. Junius-juliusban nyílnak rózsaszín virágai. Természeti kincsnek tekinthető fafajtáinkról, a tiszafenyőről (*Taxus baccata*) és a vörösfenyőről (*Larix decidua*) biztosan mindenki hallott.

A nemrég Romániába visszatelepített hód is ugylátszik, hogy behatolt e vidékre. Az utóbbi évtizedben az Ólt árterületén elég jó mértékben elszaporodott és biztos felhatolt egy pár mellékfolyóba is. Egyik ismerősöm talált a tavaly egy agyonütött példányt a Tatrang vizénél a Négyfalú melletti Eprés Alja határában. Biztosan valamelyik ujonnan odaköltözött cigány verhetette agyon!

Havasaink sziklatömbjein élnek az **Alopi**a nembe tartozó orsócsigák Valójában sokat közülük természeti kincsnek tekinthetünk. Habár az átlagember számára nem jelentenek sokat ezek a 2 cm-nél kisebb szürkéskékes állatok, tudományos értékük felbecsülhetetlen. Az **Alopi**a-k csak a Kárpátokban élnek. Mivel nagyon helyhez kötött életmódot folytatnak, majdnem minden hegységben önálló fajokat képeznek (kárpáti endemizmusok). Sőt egyes sziklacsoportokon önálló alfajaik vannak. A legtöbb fajuk a Bucsecsből és a Csukásból ismert. Legtöbbjüket **Rudolf** és **Michael Kimakowicz** írta le éppen erről a vidékről. Most száz éve jártak évente erre Szebenből ezekért a csigákért. A Nagykőhavason az *Alopi*a *regalis* él. A Csukásban több fajuk előfordul, mint az *Alopi*a *nefasta* (Bratocsa, Piroska havas), *Alopi*a *canescens* (Csukás, Dungókő), *Alopi*a *helenae* (Zăgan) és ezek alfajai.

Más elég sok természeti kincset tartalmazó világ a **rovarok világa**. Ez a vidék országunk egyik legjobban ismert területe a rovarokat tekintve. Csak a lepkék közül majdnem 1500 faj van innen kimutatva. Romániában körülbelül 4000 lepkefaj fordul elő. Legfontosabb lepkéink a havasokon élnek. Főleg a Csukásban található jópár havasi-alhavasi faj, amelyik a Kárpátokban csak Kárpátkanyar és túloldalt a Bucsecs hegység havasi rétjein él. Egyik ilyen a **Grammia quenseli**, havasi medvelepke. Ez egy arktó-alpin faj, amelyik a sarkkőri vidékeken és Sziberiában elterjedt. Délebbre csak a hegyek tetején él. Él az Alpokban is, de az egész Kárpát vonulatban, beleértve a Tátrát is, csak a Bucsecsből és a Csukásból ismert. Tipikus magashegyi nappali lepkéink az **Erebia** nembe tartozó szerecsenlepkék. Jégkorszakbeli maradványfajok ezek. A hegyeken járó ember általában mind sötétbarnának látja őket, pedig több fajuk él hegyeinkben, amelyek jól különböznek egymástól. A Csukásban előforduló legfontosabbak az **Erebia sudetica** és az **Erebia melas carpathicola**, amelyik ugyszintén kárpáti endemizmus. A lepkék általában a sziklafalakon repülnek, sokszor olyan helyen ahol az ember szárnyak hiányában nem követheti őket. Ugyancsak Négyfalú vidékéről volt jelezve 1990-ben a *Heliothis nubigera* legelső példánya Erdélyből, valamint a Tatrang vize mellett Estere dombról a *Lampides boeticus*. Ezek trópusi vándorfajok, amelyek nagy ritkán eljutnak Közép Európa vidékeire.

Legismertebb földtani csoda Hétfalú vidéken a **Pürkerec határában levő kövületszikla**. A falutól délkeletre található körülbelül 200 négyzetméteres mészkőtömb első pillantásra egyszerű kőtömb benyomását kelti. Jobban megvizsgálva azonban korallok,rákok,kagylók,csigák kővült maradványait találhatjuk benne.Olistholit néven került a geológiai irodalomba,miután Dan Patrulius geológus 1954-ben leírta.Felső jura és kréta kori tengeri állatok vázait tartalmazza, *Zeillerina*, *Terebratulina* csigákat stb.Ilyen képződmények Sinaian,Moroieni-ben is előfordulnak de a pürkereci a leghíresebb.Egyben Romániában a lehető legépebb állapotban megmaradt korallzátony.Ehhez hasonlóak csak a Krimi félszigeten fordulnak még elő.A szikla földtani rezervátum,védett terület amit meg kell őrizni!

Természetvédelmi területek léteznek még a Csukáson.A Zăgan csúcs környéke az egyik.Elsősorban botanikai vonatkozású rezervátum..Endemikus növényfajok,*Kochleria transsylvanica*,*Erisimum witsmanni*,*Dianthus kitaibelii*,*Senecio rupestris* elnek itt.Több *Alopiá* csiga is előfordul a sziklákon.A másik a Nagy Tigáj. Itt vann még havasi gyopár,*Gentiana praecox*,*Iris ruthenica*.A Bratocsa a csúcs alatti gyalogfenyő (*Pinus mugo*) rezervátumáról híres.

A természeti kincsek védelméről és megőrzési lehetőségeiről egy másik alkalommal írnák. Elég komoly téma ez. A tavaly olvashattunk a Brassói Lapokban is a” Csukás Természeti Park” körül kirobbant botrányról.A természetvédők ellenzik a Csukás zajzoni oldalán,még az erdőzónában tervbe vett üdülő és siparadicsom létrehozását,elsősorban a hegyen élő uniós törvények által védett lepkefajok indoklásával. Ők viszont nem tudják,hogy ezek a fajok nem az erdőben,hanem kizárólag a havasi legelőkön élnek. Inkább a birkanyájak legeltetésének korlátozásán kellene törjék a fejüket, ha tényleg meg akarnak védeni valamit. Csak Romániában lehet még legelesző nyájakat látni természetvédelmi területeken! A legnagyobb kárt éppen ezek teszik a növényzet lerágásával és kitaposásával.Máshol ilyesmi nincsen.Egy hónappal ezolött Románia egy millió euró büntetést kapott az Uniótól ,mert nem teljesítette a védett madárfajokról előirt követelményeket. Az is igaz,hogy természetvédelmi hivatalaink is tele vannak mindenféle politikai és rokonsági alapon kinevezett „mindenttudókkal.”Sokat is csinálnak és „nagyon jól értenek hozzá”! Elég ha csak a „brassói természetvédelmi hatóság”honlapján megnézem a **megyénkben élő védett** rovarfajok listáját.Az ott felsorolt állatok fele a valóságban nem is él Brassó megyében,vagy nem védett faj! Sajnos ez így van.

Székely Levente

